

HET DIALECTENBOEK 11

Sprekend van aard

Bijnamen en karaktereigenschappen in streektalen

Onder redactie van
Veronique De Tier
Ton van de Wijngaard
Ronny Keulen

Stichting Nederlands Dialecten/Variaties vzw
Groesbeek/Gent 2011

Het dialectenboek

Het dialectenboek 1. Kroesels op de bozzem. Waalre 1991.
ISBN 90-73869-01-3.

Het dialectenboek 2. Van de A tot de AA. Waalre 1993.
ISBN 90-73869-02-1.

Het dialectenboek 3. Dialect in beweging. 100 jaar na de enquêtes van Willems en Aardrijkskundig genootschap. Groesbeek 1995 (niet meer te verkrijgen).
ISBN 90-73869-03-X.

Het dialectenboek 4. Nooit verloren werk. Terugblik op de Reeks Nederlandse Dialecten (1925-1982). Groesbeek 1997.
ISBN 90-73869-04-8.

Het dialectenboek 5. In vergelijking met dieren. Intensiverend taalgebruik volgens de SND-krantenenquête (1998). Groesbeek 1999.
ISBN 90-73869-05-6.

Het dialectenboek 6. Van de Streek. De weerspiegeling van dialecten in familienamen. Groesbeek 2001 (niet meer te verkrijgen).
ISBN 90-73869-06-4.

Het dialectenboek 7. Aan taal herkend. Het bewustzijn van dialectverschil. Groesbeek 2003.
ISBN 90-73869-07-2.

Het dialectenboek 8. Proeven van dialect. Een kijkje in de keuken van de Nederlandse dialecten. Groesbeek 2005.
ISBN 90-73869-08-0

Het dialectenboek 9. Dialect in het spel. Groesbeek 2007.
ISBN 978-90-73869-09-7

Het dialectenboek 10. Moi, adieë en salut. Groesbeek 2009.
ISBN 978-90-73869-10-3

Te bestellen bij:

Stichting Nederlandse Dialecten
Gen. Gavinstraat 344 - NL-6562 MR Groesbeek
Tel. 0475 399 280
of
Variaties vzw
Kraanlei 65 - B-9000 Gent
Tel. 0478 657 985

Sprekend van aard. Onder redactie van V. De Tier, T. van de Wijngaard, R. Keulen

Groesbeek/Gent 2011: Stichting Nederlandse Dialecten/
Variaties vzw (Het dialectenboek 11)
ISBN 978-90-73869-13-4
NUR 525

Brabant en Antwerpen

BRABANTSE SPOT- EN SCHELDNAMEN: VAN BARLOEF TOT LANGE ZWINGEL

Har Brok

Het *Woordenboek van de Brabantse Dialecten* (WBD) omvat de provincies Noord-Brabant, Antwerpen en Vlaams-Brabant en is in 2005 voltooid. Tussen 1967 en 2005 verscheen het in 29 afleveringen, die samen bijna een boekenplank van één meter beslaan. Het gebruik van het Brabants dialect mag in diezelfde periode dan wel sterk afgenomen zijn, maar het ligt in het WBD voorgoed vast! Aan de totstandkoming van deze gigantische onderneming hebben in de loop der jaren onder leiding van Prof. A. Weijnen talloze wetenschappers en student-assistenten gewerkt.

Terwijl het WBD in 1974 nog maar gevorderd was tot aflevering 2 (I-2), verscheen in de reeks *Mededelingen van de Nijmeegse Centrale voor Dialect- en Naamkunde* als speciaal nummer de uitgave *Brabantse spot- en schertswoorden*, samengesteld door J. Berns, P. Van Sterkenburg, A. Weijnen en ondergetekende. Deze kleine studie was een voorloper van deel III van het WBD, de Algemene woordenschat, die in 2000 begon te verschijnen. Met name in de aflevering *Karakter en gevoelens* (III-1, 4), die in 2005 verscheen, vindt men volop benamingen voor domme, gekke, geniepige, bazige, koppige, driftige personen. Meer met betrekking tot het uiterlijk biedt de aflevering *Het menselijk lichaam* (III-1, 1) uit hetzelfde jaar ook nog eens allerlei spotnamen voor kleine, gedrongen, dikke, magere, pafferige en opgeblazen personen. U kunt het niet zo gek bedenken of het staat er wel in, hoewel spotnamen natuurlijk onuitputtelijk zijn en blijven.

Het bijzondere van het zo goed als nergens meer bereikbare boekje *Brabantse spot- en schertswoorden* is dat de toen beschikbare dialectbenamingen etymologisch, semantisch en

klankexpressief grondig bestudeerd zijn, wat in het WBD zelf nooit het geval is. Daarnaast werd er in onderzocht wie (man/vrouw/kind) en waarom (lang/kort, dun/dik en onderlinge combinaties) ermee bespot worden. Dat was niet zo eenvoudig, omdat de omschrijvingen vaak van alles omvatten. Ik geef daarvan een voorbeeld: *schralie* of *schranie* heeft in het Kempenlands bij De Bont (1958, 641) als simpele betekenisomschrijving: 'Schrale, magere vrouw, resp. lang en mager meisje (of koe)' en valt daardoor zowel in de categorie *vrouw en kind* als in de categorie *lang en mager*.

De in 1974 bestudeerde Brabantse spot- en schertswoorden zijn voornamelijk afkomstig uit de toen beschikbare dialectwoordenboeken, want vragenlijsten in verband met dit soort woorden waren toen nog maar zelden verzonden.

Met name de semantische benadering is als invalshoek interessant, want hoewel er met niet zoveel gegevens gewerkt is, zijn er toch bepaalde tendensen te onderkennen. De aantallen zijn te laag om er statistisch verantwoorde conclusies uit te trekken, maar ik geef hier toch de opvallendste tendensen:

- Mannen worden het vaakst bespot om hun geringe lengte.
- Vrouwen worden het vaakst bespot om hun dikte, zoals in de benaming *molenpaard*, een spotnaam die nooit voor mannen gebruikt wordt.
- Vrouwen worden ten opzichte van mannen vaker bespot om hun dikte of om een combinatie van hun grote lengte én dikte.

De conclusies voor zover die op grond van de gegevens getrokken mogen worden, zijn de volgende:

- Het is voor mannen voornamelijk smadelijk om klein te zijn. Dit hoeft geen verwondering te wekken in de mannenmaatschappij, waaruit het materiaal dateert: een man moet groot en sterk zijn.
- Het is voor vrouwen voornamelijk smadelijk om dik te zijn en ook dit wekt geen verwondering: een vrouw moet slank en mooi zijn.

Het aardige van het boekje uit 1974 is dat de daar onderzochte dialectwoorden van ruim een halve eeuw geleden al een vooroordeel hebben blootgelegd dat in rurale gebieden nog steeds niet helemaal verdwenen is. Kortom het vastleggen en de bestudering van de verdwijnende dialecten is en blijft een nuttige bezigheid.

BIBLIOGRAFIE

Berns, J., H. Brok, P. van Sterkenburg en A. Weijnen (1974), Brabantse spot- en schertswoorden. Nijmegen. In: *Mededelingen van de Nijmeegse Centrale voor Dialect- en Naamkunde*. Speciaal nummer, met daarin de gebruikte bronnen die dateren van 1836 tot en met 1958.